

Bijstellingen volumemutaties Nationale Rekeningen 2004

*Ben Dankmeyer
Marcel Pommée
Piet Verbiest*

1. Introductie

De definitieve raming van de economische groei in 2004 is uitgekomen op 2,2 procent. Dit betekent een opwaartse bijstelling van het laatst gepubliceerde cijfer met 0,2 procentpunt. Vergeleken met de eerste cijfers over de economische groei in 2004, gepubliceerd in februari 2005, is er sprake van een bijstelling met 0,9 procentpunt. Het bijstellen van eerder uitgebrachte cijfers vloeit voort uit het beleid van het CBS om op verschillende momenten ramingen van de economische ontwikkelingen in een bepaalde periode te publiceren. De gepubliceerde cijferreeks sluit daarmee steeds aan op het meest recente beschikbare bronmateriaal. Het verschil van 0,9 procentpunt tussen de eerste raming en de definitieve raming is vergeleken met eerdere jaren hoog.

In deze notitie wordt een overzicht gegeven van de verschillende ramingen die het CBS voor het verslagjaar 2004 heeft gepubliceerd. Toegelicht wordt welke bijstellingen hebben plaats gehad en wat daarvan de oorzaak is geweest.

2. Eén jaar, vijf ramingen

Het CBS publiceert in de loop van de tijd verschillende keren over de ontwikkeling van de Nederlandse economie in een bepaalde periode. Dit volgt uit het streven om steeds actuele cijfers te publiceren die aansluiten bij de informatie die op dat moment beschikbaar is. In staat 1 wordt een overzicht gegeven van de verschillende ramingen van jaarcijfers en het moment waarop deze worden gepubliceerd.

Staat 1
Overzicht van de jaarramingen

Benaming	Afkorting	Releasetijdstip
Flashjaarraming	FJR	Half februari jaar t+1
Jaarraming op basis van reguliere kwartalen	JRKR	Begin april jaar t+1
Voorlopige jaarraming	VJR	Begin juli jaar t+1
Nader voorlopige jaarraming	NVJR	Begin juli jaar t+2
Definitieve jaarraming	Def	Begin juli jaar t+3

Anderhalve maand na afloop van een kwartaal wordt de eerste CBS-raming van de economische groei van dat kwartaal naar buiten gebracht. Dit is de zogenaamde Flash-raming. De Flash-raming wordt gemaakt op basis van de eerste respons van de maand- en kwartaalenquête. Voor een aantal variabelen zijn op dat moment nog geen gegevens beschikbaar zodat deze worden geschat op basis van de ontwikkeling in eerdere perioden. Drie maanden na afloop van een kwartaal komt het CBS naar buiten met de Reguliere Kwartaalraming (RKR), deze is gebaseerd op meer bronmateriaal dan de Flash-raming.

Met de Flash van het vierde kwartaal, die in februari wordt gepubliceerd, wordt ook een eerste raming gemaakt van het zojuist afgesloten jaar. Deze Flash-jaarraming (FJR) bestaat uit de flashraming van het vierde kwartaal en de (bijgestelde) reguliere kwartaalramingen van het eerste, tweede en het derde kwartaal.

Begin april volgt de tweede jaarraming (JRKR) bij de publicatie van de actualisering van de kwartaalcijfers voor het vierde kwartaal. Deze tweede raming is gebaseerd op de verwerking van de volledige response op de maand- en kwartaalenquête. Ook is dan meer informatie beschikbaar uit aanvullende bronnen.

In juli worden de uitkomsten van de Nationale rekeningen gepubliceerd. Deze cijfers volgen een cyclus van drie jaar. Van het meest recente jaar wordt voor het eerst een raming gepubliceerd die gebaseerd is op jaargegevens. Ook de voorgaande twee jaren worden herzien. Over een verslagjaar wordt dus na een halfjaar (voorlopige jaarraming), na anderhalfjaar (nader voorlopige jaarraming) en na twee en een halfjaar (definitieve jaarraming) gepubliceerd.

3. Revisie 2001

In 2005 zijn de resultaten van de revisie van de nationale rekeningen over het verslagjaar 2001 gepubliceerd. Een revisie vindt eens in de vijf tot tien jaar plaats. Het doel van een revisie is onder meer om veranderingen in concepten, classificaties en definities die in de loop van de jaren in internationaal verband zijn afgesproken in één keer door te voeren in de nationale rekeningen. Daarnaast wordt aansluiting gezocht bij nieuwe of herziene broninformatie. Bij de revisie over 2001 zijn enkele belangrijke conceptuele wijzigingen doorgevoerd. Deze veranderingen hebben betrekking op de registratie van de rentemarge van banken (FISIM, financial intermediation services indirectly measured) en op de registratie van de zogenaamde bijzondere financiële instellingen (BFI's). Verder werd een andere prijsindex voor computers gebruikt. Het gevolg van de revisie is dat enkele eerder gepubliceerde cijfers forse bijstellingen van niveau, en soms ook ontwikkeling, hebben ondergaan ¹⁾.

De analyse van de bijstellingen in de ramingen over 2004 wordt bemoeilijkt omdat er een breuk in de cijferreeksen is ontstaan als gevolg van de revisie. De ramingen tot en met de jaarraming op basis van reguliere kwartaalraming zijn vóór de revisie samengesteld, de voorlopige, de nader voorlopige de definitieve raming zijn gegevens van na de revisie. Deze zijn dus gebaseerd op een aantal andere concepten en gewijzigde bronnen dan gehanteerd bij de eerdere ramingen. Door de revisie zijn enkele cijfers (en ook volumeontwikkelingen) meer bijgesteld dan in de standaardsituatie zonder revisie het geval zou zijn geweest. In dit onderzoek is er desondanks voor gekozen om toch de definitieve jaarraming als benchmark te gebruiken, omdat het uiteindelijk gaat om het vergelijken van de verschillende beelden die door het CBS naar buiten worden gebracht over economische ontwikkelingen.

4. Raming bbp-groei in 2004

In de periode februari 2005–juli 2007 heeft het CBS vijfmaal gepubliceerd over de bbp-groei in 2004. Een overzicht van de opeenvolgende ramingen van de volumemutatie van het bbp tegen marktprijzen is te vinden in staat 2.

Staat 2
Raming bbp-groei (marktprijzen)

	FJR	JRKR	VJR	NVJR	Def
<i>%-volumemutatie t.o.v. jaar eerder</i>					
2004	1,3	1,4	1,7	2,0	2,2
2003	-0,8	-0,7	-0,9	-0,1	0,3
2002	0,3	0,2	0,2	0,6	0,1
2001	1,1	1,1	1,3	1,2	1,4

De flashraming voor 2004, gepubliceerd in februari 2005 laat een bbp-groei zien van 1,3 procent. Bij de definitieve jaarraming, uitgebracht in juli 2007, bedroeg de economische groei 2,2 procent. Dit betekent een opwaartse bijstelling met 0,9 procentpunt.

Om een beter inzicht te krijgen in het verloop van de raming zijn in tabel 3 de verschillen tussen de ramingsmomenten opgenomen. De absolute som van de ramingsverschillen is een indicatie voor trefzekerheid van de opeenvolgende ramingen. Een lage waarde duidt op een convergerende raming. Elke nieuwe raming komt dichterbij de uiteindelijke definitieve waarde.

¹⁾ Zie CBS (2005): *Revisie Nationale rekeningen: bijstellingen 2001–2004*.

Staat 3
Ramingsverschillen bbp-groei

	Flash-RKR	RKR-VJ	VJ-NVJ	NVJ-Def	Flash-Def	Absolute som
	<i>%-punt</i>					
2004	0,1	0,3	0,3	0,2	0,9	0,9
2003	0,1	-0,2	0,8	0,4	1,1	1,5
2002	-0,1	0,0	0,4	-0,5	-0,2	1,0
2001	0,0	0,2	-0,1	0,2	0,3	0,5

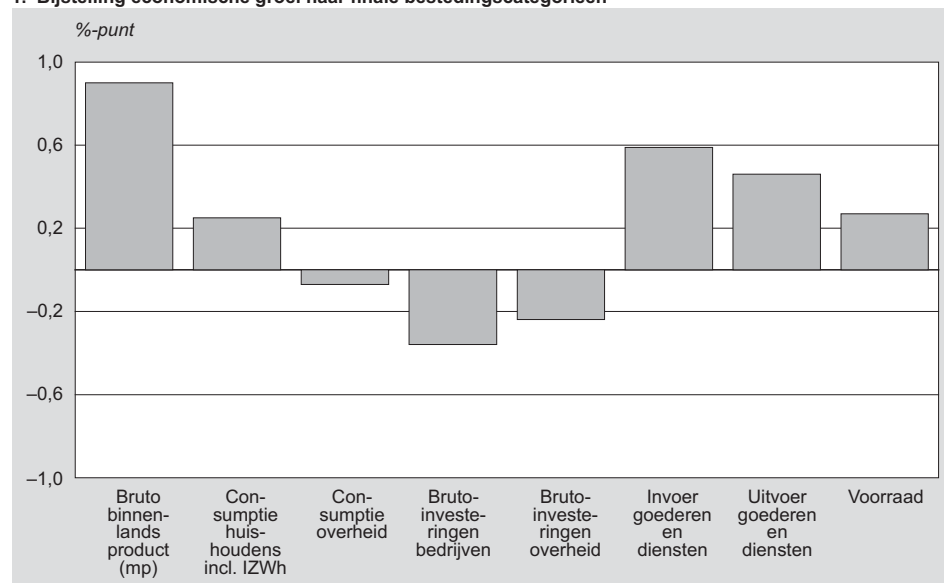
Het verschil van 0,9 procentpunt tussen de Flash-raming en de definitieve raming is vergeleken met eerdere jaren hoog. Alleen het jaar 2003 had een grotere bijstelling. Voor een deel hangt deze grote bijstelling voor 2004 samen met de revisie 2001 van de nationale rekeningen die in 2005 is uitgevoerd. Dit effect komt met name tot uiting in de bijstelling van de jaarraming op basis van reguliere kwartaal raming die gemaakt is in 2005 (vóór revisie) met die van de nader voorlopige jaarraming uit 2006 (na revisie). In staat 3 is te zien dat in de relevante jaren de revisieovergangen samenvallen met de grootste bijstellingen (2002: -0,5; 2003: 0,8; 2004: 0,3).

In staat 3 is ook de maatstaf 'van som van de absolute verschillen' opgenomen. Deze maatstaf geeft een indicatie over het verloop van het ramingsproces. Hoe lager deze waarde, des te beter convergeren de opeenvolgende ramingen. Uit de cijfers blijkt dat in het jaar 2004 het ramingsproces relatief goed is verlopen, elke nieuwe raming was een klein stapje dichterbij de definitieve raming. Alleen het jaar 2001 kende een lagere absolute som en dus een beter convergentieproces, het jaar 2001 had dan ook geen cijferreeks die werd doorkruist door een revisie.

5. Bestedingsmethode

Een van de manieren om het bbp te bepalen is de bestedingsmethode. Hierbij wordt het bbp berekend als som van de consumptie, de investeringen, verandering van de voorraden en het uitvoersaldo (uitvoer minus invoer). Bijstellingen van de bbp-groei kunnen zodoende worden toegerekend aan de verschillende finale bestedingscomponenten²⁾. In figuur 1 wordt aangegeven welke bijstellingen er plaats hebben gevonden bij de verschillende bestedingscategorieën.

1. Bijstelling economische groei naar finale bestedingscategorieën

²⁾ Dit gebeurt door de componenten te wegen aan de hand van hun relatieve omvang in het bbp van 2004.

De bijstellingen bij de invoer en uitvoer van goederen en diensten (gewogen aan de hand van hun relatieve omvang; NB. invoer werkt negatief mee) zijn het grootst geweest (figuur 1). In 2004 is de invoer naar beneden toe bijgesteld, terwijl de bijstelling van de uitvoer juist positief uitviel³⁾. Omdat het uitvoersaldo bepalend is voor de hoogte van het bbp zal een negatieve bijstelling van de invoer leiden tot een positieve bijstelling van het bbp.

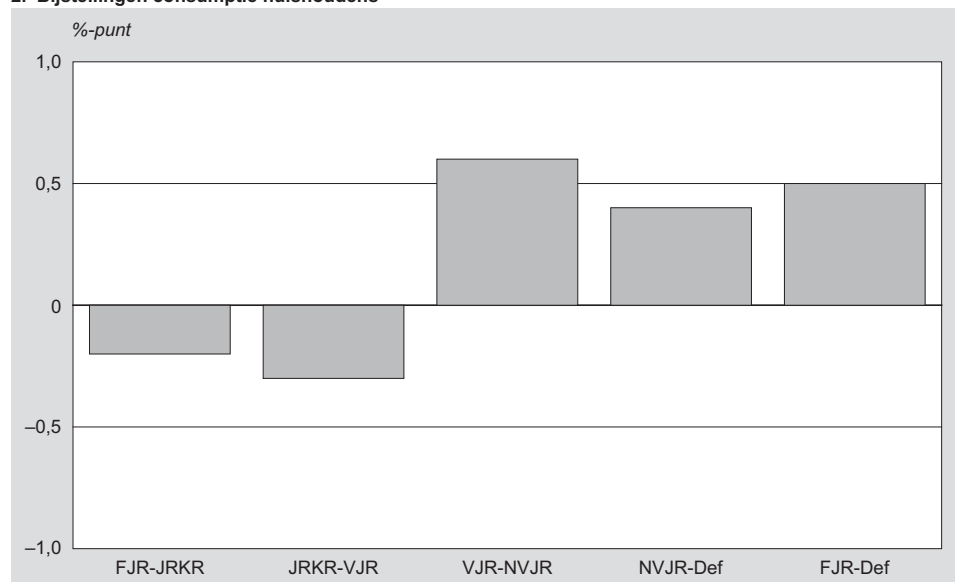
De binnenlandse bestedingen werden over de hele linie naar beneden bijgesteld, waarbij vooral de sterke bijstelling van de investeringen in het oog springt. Dit geldt zowel voor de overheid als het bedrijfsleven. Hoewel de overheidsinvesteringen met -7,6 procentpunt werden bijgesteld, bleef de invloed op het de totale bbp-bijstelling slechts beperkt tot -0,2 procentpunt. Dit is het gevolg van het feit dat de overheidsinvesteringen slechts een klein deel van het bbp uitmaakt.

De consumptie door huishoudens (inclusief instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens, IZWh) kende relatief gezien een kleine bijstelling (0,5 procentpunt). Ondanks het grote aandeel van deze categorie bestedingen in het bbp (bijna 50 procent) bleef de bijdrage aan de bijstelling van het bbp beperkt tot 0,2 procentpunt.

5.1 Consumptie

De ramingen van de consumptie door huishoudens werden gekenmerkt door kleine bijstellingen. Het jaar 2004 was het tweede jaar dat gebruik maakte van een nieuw systeem voor de samenstelling van kortlopende statistieken. Dit systeem had in het eerste nog jaar aanloopproblemen, waardoor de omzetgegevens van de detailhandel, die mede aan de consumptieramingen ten grondslag ligt, minder goed waren dan voordien. In dit tweede jaar zijn deze problemen grotendeels opgelost, wat resulteert in relatief kleine bijstellingen.

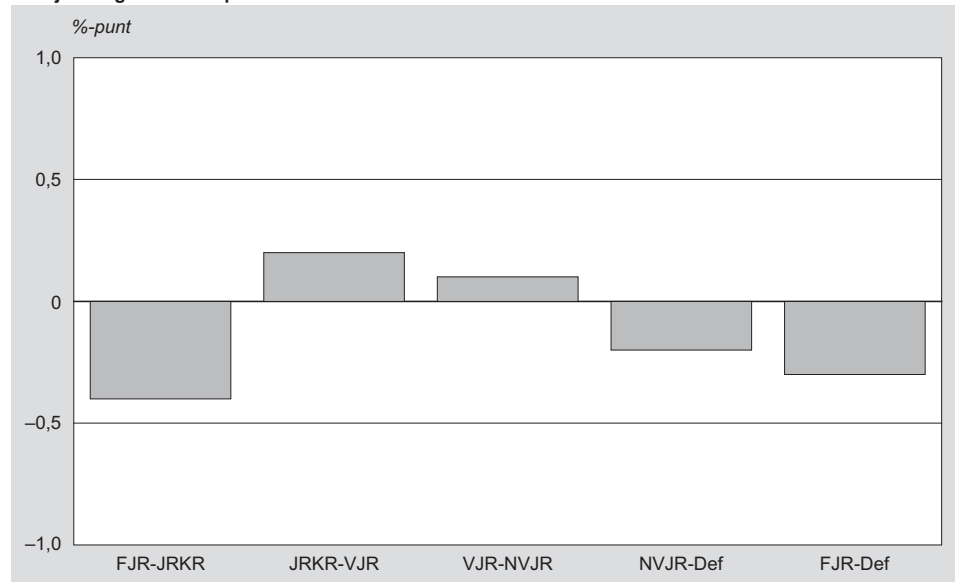
2. Bijstellingen consumptie huishoudens

Bij de consumptie overheid waren er, evenals bij de bijstellingen van de consumptie huishoudens, zowel bijstellingen naar boven als naar beneden. Het gevolg is dat het verschil tussen Flash en Definitief gering is.

³⁾ Een *neerwaartse* bijstelling van de invoer leidt ceteris paribus tot een *opwaartse* bijstelling van het bbp omdat de invoer in *minderung* wordt gebracht op de Nederlandse productie (en dus het bbp).

3. Bijstellingen consumptie overheid

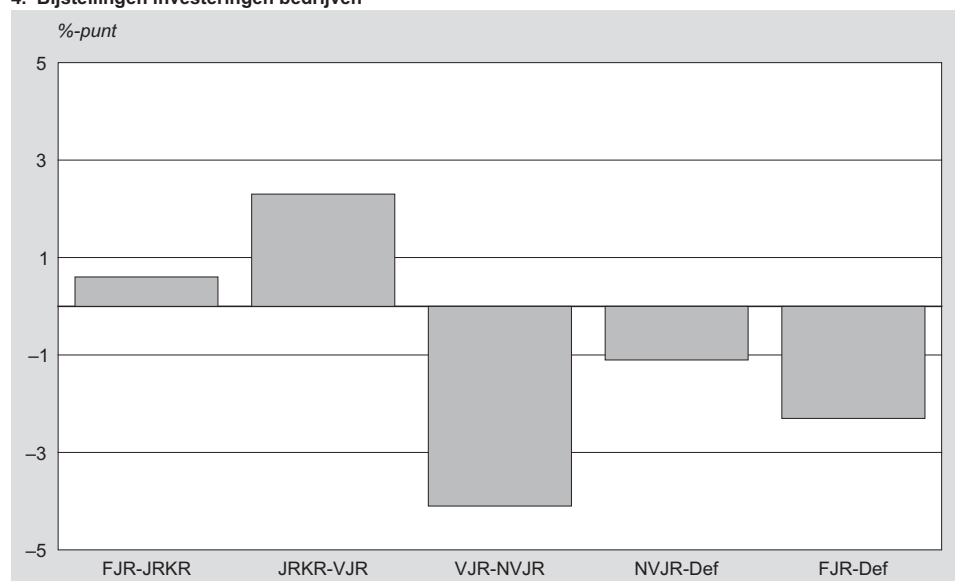

5.2 Investerings

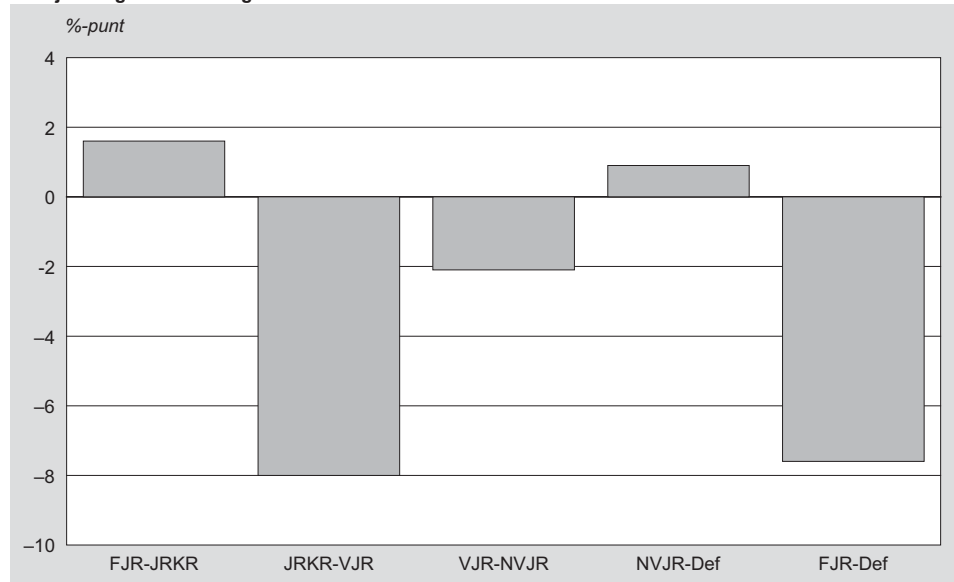
Voor de overheid worden jaarlijks niveauramingen gemaakt op basis van administratieve gegevens. In de loop van de tijd komt er steeds meer materiaal beschikbaar. Gegevens over de lagere overheden zijn echter pas bij de definitieve raming beschikbaar. Hierdoor kunnen de ramingen sterk fluctueren.

Daarnaast is er nog de invloed van de revisie. De VJR-raming is de eerste na de revisie, terwijl de JRKR van voor de revisie is. Vooral de aankoop van stamrechten door BFI's hebben de cijfers na revisie sterk beïnvloed. Verder is er bij het samenstellen van de kwartaalrekeningen vaak nog geen informatie over het exacte tijdstip waarop investeringsprojecten afgerond zijn. Deze informatie is er wel bij de jaarrekeningen, op basis van de investeringsenquête vinden er vanuit de voorraden overboekingen plaats naar investeringen. Ten slotte was er nieuwe informatie voor de gemeenten beschikbaar over onder andere aan- en verkopen van grond.

4. Bijstellingen investeringen bedrijven

5. Bijstellingen investeringen overheid

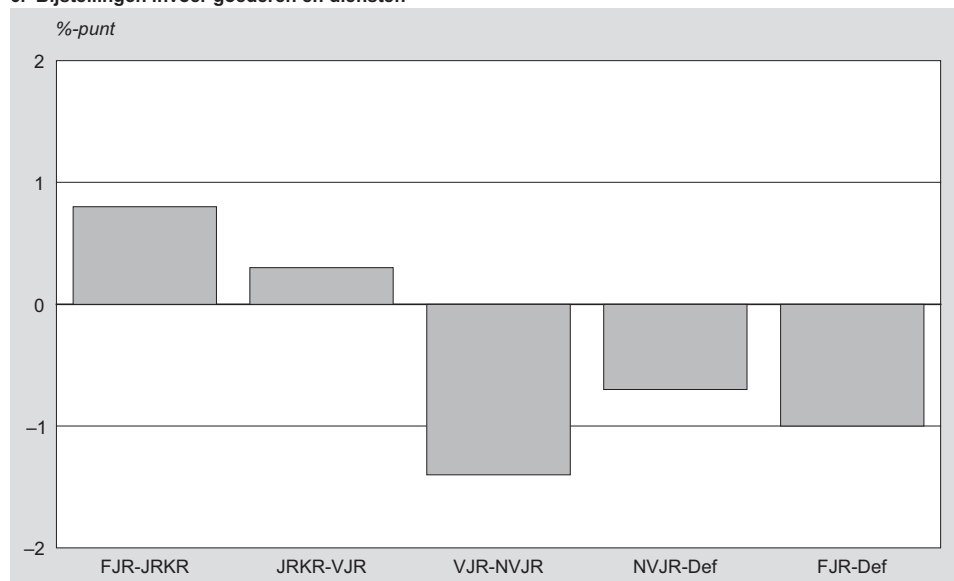

5.3 Internationale handel

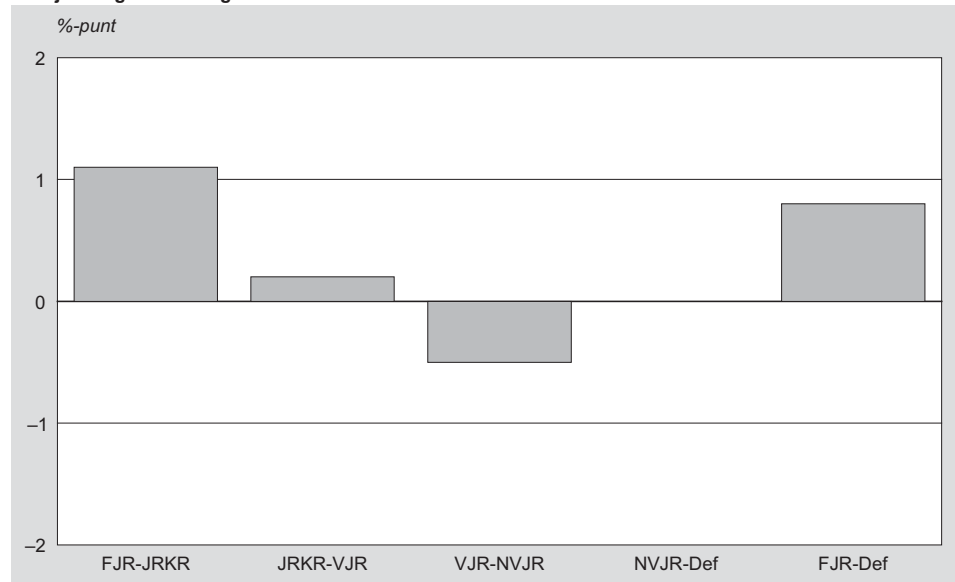
De nettobijdrage van de internationale handel aan de bijstelling van de economische groei was aanzienlijk. Dit was het gevolg van een positieve bijstelling van de uitvoer, gecombineerd met een negatieve bijstelling van de invoer. Deze twee effecten versterken elkaar en hebben een opwaartse bijstelling van het bbp tot gevolg. De bijstellingen hebben vooral te maken met de mutaties in de internationale handel in goederen, waarin de aardolie-industrie en de basischemie een hoofdrol spelen. Naast de bovengenoemde verklaringen spelen ook conceptuele aspecten een rol. De introductie van BFI's in de nationale rekeningen heeft met name gevolgen gehad voor de bijstelling van de invoer en uitvoer van diensten.

De invoer van goederen en diensten is bij de nadervoorlopige raming sterk naar beneden bijgesteld (figuur 6). Dit heeft te maken met een, achteraf gebleken, verkeerde boeking bij de voorlopige raming. Hierbij zijn vier vliegtuigen geboekt als aangeschaft via financial lease. Naderhand bleek dat de vliegtuigen via operational lease waren aangeschaft. Dit hield in dat invoer en investeringen negatief bijgesteld moesten worden.

6. Bijstellingen invoer goederen en diensten

7. Bijstellingen uitvoer goederen en diensten

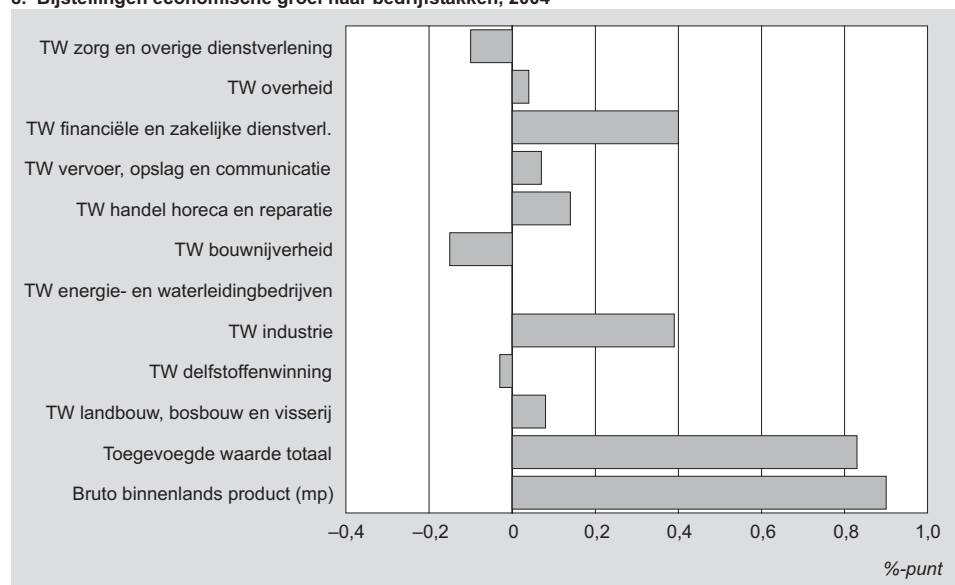

6. Productiemethode

De tweede manier om het bbp te berekenen is volgens de productiemethode. Daarbij wordt de toegevoegde waarde (productie minus verbruik) van alle bedrijfstakken binnen de Nederlandse economie opgeteld. Op deze wijze kan de bijdrage van de bedrijfstakken aan de bbp-bijstelling worden bepaald.

In figuur 8 zijn de bijdragen van de bijstellingen bij de verschillende bedrijfstakken samengebracht⁴⁾. De bijstelling van het bbp kan voor circa 90 procent verklaard worden uit bijstellingen van de toegevoegde waarde in de bedrijfstakken, de rest door bijstellingen van productgebonden belastingen en subsidies. De bedrijfstakken industrie en de financiële en zakelijke dienstverlening hebben, ieder met 0,4 procentpunt, de grootste positieve bijdrage geleverd aan de bijstelling van de totale toegevoegde waarde. De

8. Bijstellingen economische groei naar bedrijfstakken, 2004

⁴⁾ Dit gebeurt door de componenten te wegen aan de hand van hun relatieve omvang in het bbp van 2003.

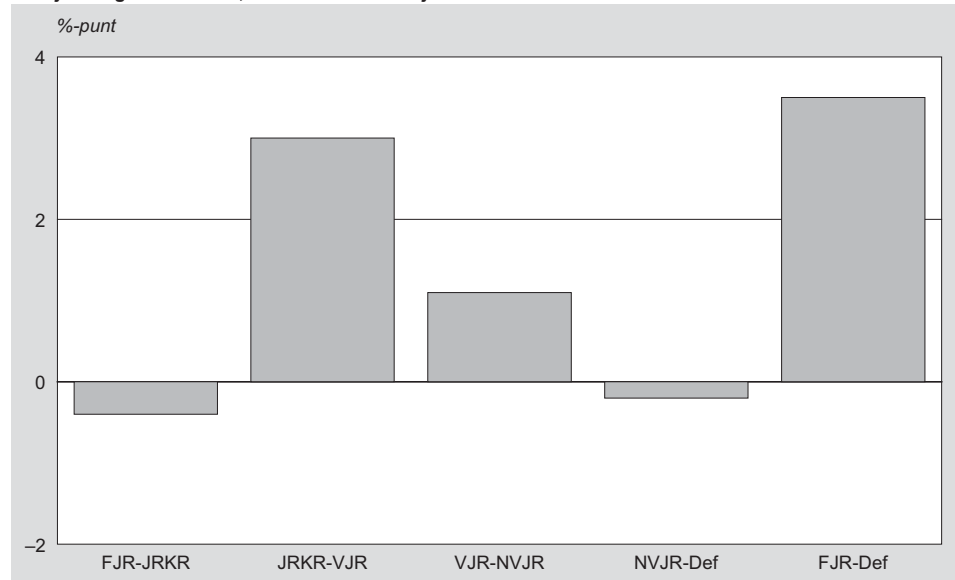

grootste bijstelling van de groei was er bij de bedrijfstak landbouw, bosbouw en visserij met 3,5 procentpunt. De bijdrage aan de bijstelling van de totale toegevoegde waarde was echter beperkt doordat deze bedrijfstak slechts 2 procent van de totale toegevoegde waarde vertegenwoordigt.

6.1 Landbouw, bosbouw en visserij

De bijstelling bij de landbouw tussen de flashraming en definitieve jaarraming bedraagt 3,5 procentpunt. Deze bijstelling is vrijwel geheel toe te rekenen aan de VJR. Dit heeft te maken met het feit dat voor de landbouw pas aan het einde van een lopend jaar meer gedetailleerde ramingen beschikbaar komen. In november stelt het Landbouw-Economisch Instituut (LEI), in samenwerking met CBS en CPB, de Landbouwrekeningen (LBR) op. Deze wordt gebruikt als uitgangspunt voor de ramingen van het VJR. De bijstellingen in de latere NR-ramingen zijn gering. Verder leidde informatie uit de mengvoederenquête, die alleen op jaarbasis beschikbaar is, tot een neerwaartse bijstelling van het verbruik en dus tot een opwaartse bijstelling van de toegevoegde waarde. Ten slotte zijn de onttrekkingen aan de voorraden als gevolg van de vogelpest wel opgenomen in de jaarraming terwijl ze ontbraken in de kwartaalramingen.

9. Bijstellingen landbouw, bosbouw en visserij

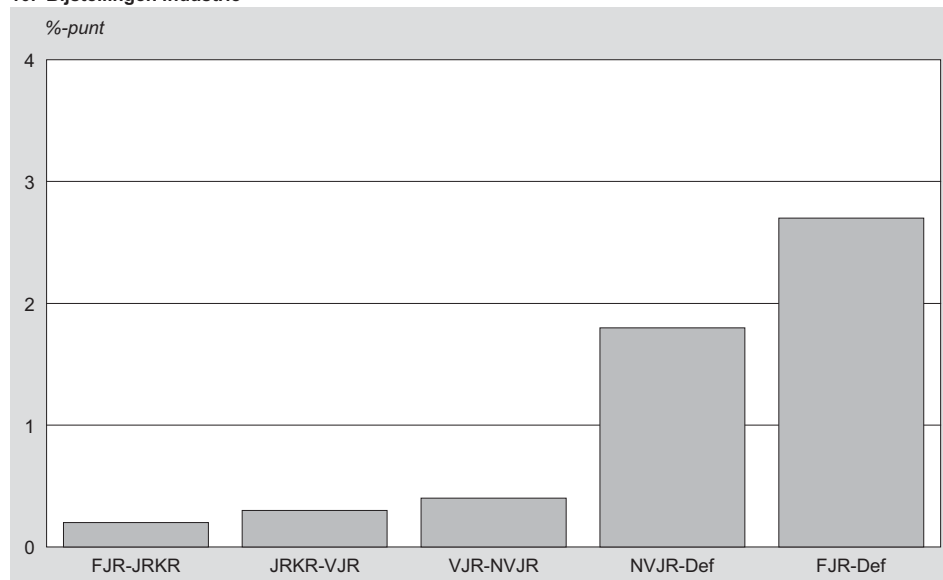

6.2 Industrie

De industrie had in 2004 belangrijke bijstellingen van de Toegevoegde Waarde, die van grote invloed zijn geweest op de bijstellingen van het bbp. Ongeveer 0,4 procentpunt van de bbp-bijstelling vloeit voort uit de bijstelling van de sector industrie. De chemische industrie heeft hierbij een hoofdrol gespeeld, ongeveer een derde van de bijstelling van de industrie (2,7 procentpunt) kan toegeschreven worden aan de chemische industrie. De bijstelling bij de chemische industrie zelf bedroeg zelfs ruim 12 procentpunt. Deze bijstelling kan verklaard worden uit de toegenomen nevenactiviteit, vooral handel, van enkele belangrijke bedrijven in deze industrie en uit een algemene sterke productiestijging binnen deze bedrijfstak.

Een andere belangrijke bijdrage leverde de machine-industrie. Hier bedroeg de bijstelling ongeveer 10 procentpunt. De bijstelling was nodig omdat uit de statistiek van de buitenlandse handel en uit jaarverslagen naar voren kwam dat de machine-industrie bij de kwartaalcijfers te laag geraamd was.

10. Bijstellingen industrie

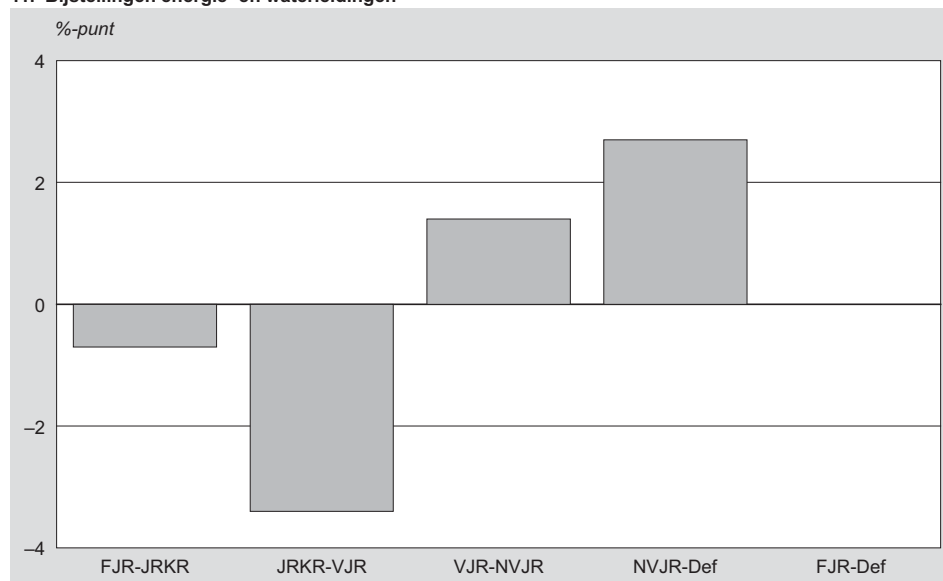
6.3 Energie-en waterleidingen

De bijstellingen van de groeicijfers in de bedrijfstak energie- en waterleidingbedrijven vertoonden in 2004 een bijzonder grillig verloop. Vooral de bijstelling van JRKR naar VJR springt hierbij in het oog. Deze grote bijstelling had niet zo zeer te maken met de ramingscijfers van het jaar 2004, maar meer met de ramingscijfers van het jaar 2003. De groeicijfers komen tot stand door de bbp-ramingscijfers van het jaar 2004 te vergelijken met die van 2003. Op het moment dat de groeicijfers van het voorlopig jaar worden bepaald, zijn de definitieve cijfers van het jaar ervoor nog niet bekend, daarom wordt vergeleken met de meest recente ramingen en dat was de nadervoorlopige van het jaar 2003. De voorlopige raming 2003 week echter sterk af van het definitieve cijfer van dit jaar en moest met 5,8 procentpunt bijgesteld worden en dit werkt door in het groeicijfer van 2004.

6.4 Handel, horeca en reparatie

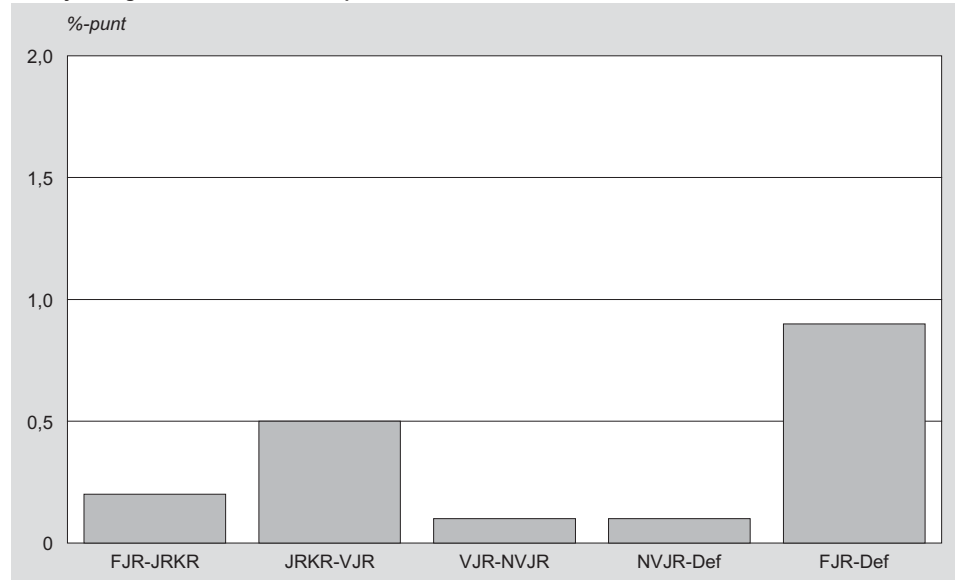
De bedrijfstak handel, horeca en reparatie was in het jaar 2003 de bedrijfstak met het grootste aandeel in de bijstelling van de economische groei. In het jaar 2004 is dit niet

11. Bijstellingen energie- en waterleidingen

meer het geval. De aanloopproblemen die aanvankelijk optraden bij het in gebruik nemen van een nieuw systeem voor het samenstellen van de kortetermijnomzetstatistieken zijn overwonnen. Dit heeft ertoe geleid dat tussen de Flash en de definitieve raming de bijstelling in vergelijking met het jaar 2003 veel lager was. Deze geringe bijstelling is ook terug te vinden bij de finale bestedingen bij de post consumptie huishoudens.

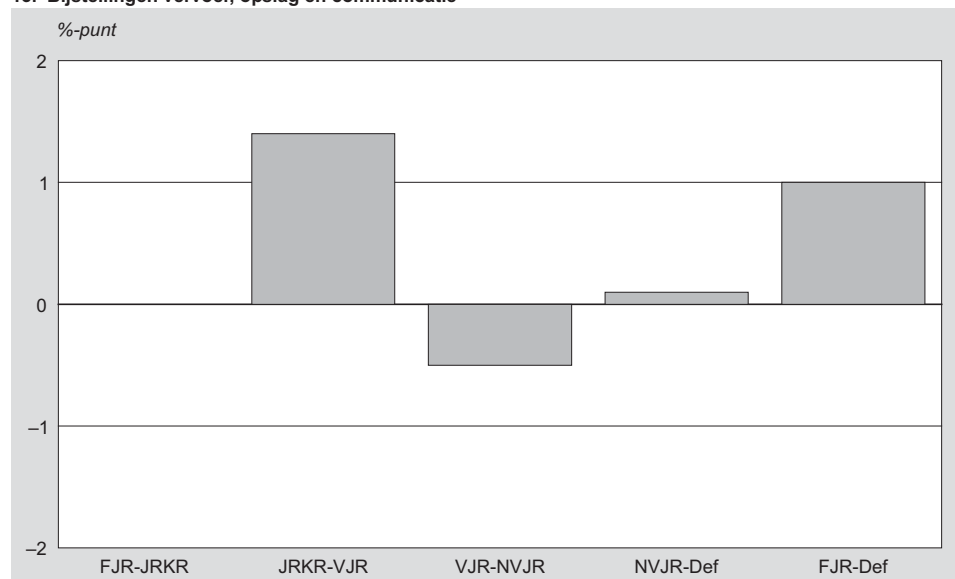
12. Bijstellingen handel, horeca en reparatie

6.5 Vervoer, opslag en communicatie

Bij vervoer en communicatie was de bijstelling bij de voorlopige jaarraming veruit het grootst. De bijstellingen zijn vooral het gevolg van de bijstelling van de telecomcijfers. Deze bijstelling is met name het gevolg van aanpassing van de ramingsmethoden bij de revisie, waardoor er nu een vollediger beeld van de telecomsector beschikbaar is. Verder zijn er bij de voorlopige jaarraming voor het eerst cijfers beschikbaar gekomen uit de productiestatistiek en uit jaarverslagen. Op basis daarvan zijn eerdere ramingen bijgesteld.

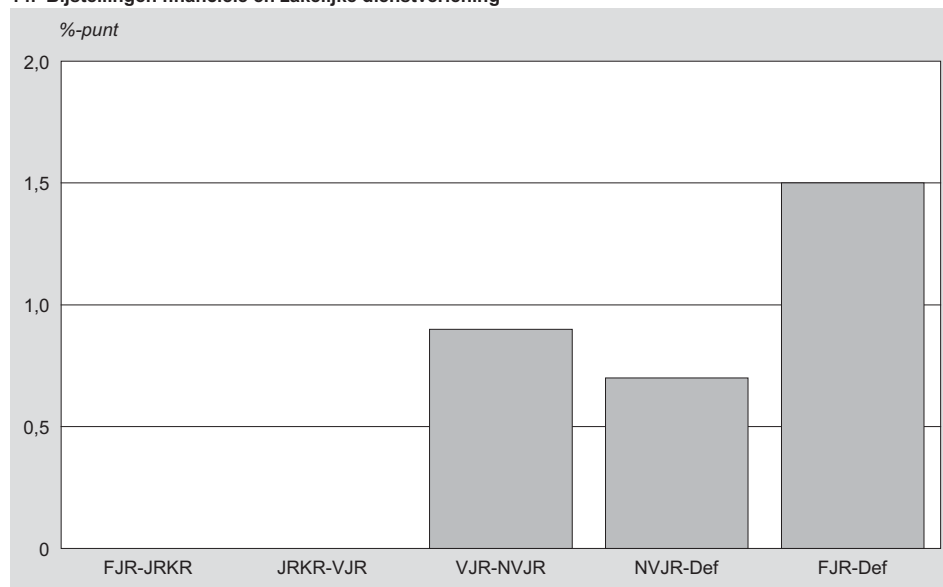
13. Bijstellingen vervoer, opslag en communicatie

6.6 Financiële en zakelijke dienstverlening

Naast de industrie heeft de sector financiële en zakelijke dienstverlening de belangrijkste bijdrage geleverd aan de bijstelling van het bbp. Deze bijstellingen zijn te herleiden tot de drie volgende posten. Bij de banken bleek de FISIM hoger uit te vallen dan eerder voorzien was, hierdoor moest de TW naar boven bijgesteld worden. Voor de BFI's werden herziene gegevens van DNB ingezet, wat ook voor een positieve bijstelling zorgde. Tot slot kwamen er nieuwe cijfers beschikbaar van de schade-en levensverzekeringen, die ook voor een positieve bijstelling zorgde. De hiervoor genoemde factoren speelden vooral een grote rol bij de bijstelling van de VJR naar de NVJR.

14. Bijstellingen financiële en zakelijke dienstverlening

6.7 Overheid

De bijstelling van de jaarcijfers bij de overheid bedroeg in de jaren 2001–2003 gemiddeld 0,6 procentpunt, wat bijzonder laag is. In het jaar 2004 pakte de bijstelling tussen definitief en flash nog lager uit, de bijstelling bedroeg slechts 0,3 procentpunt.

15. Bijstellingen overheid

